

Verkostot luomassa luontolähtöisiä toimintamalleja Sallaan

-Yhteistyössä Sallan kylistä voimaa -hanke ja Lapin AMKin Luontoa toimintaan -hanke

Rintala, Johanna. TtM, tulevaisuuden terveysterveyst, Luontoa toimintaan -hanke

Huczkowski, Panu. TtM, lehtori, tulevaisuuden terveysterveyst, Luontoa toimintaan -hanke

asiasanat: Luonto, metsänhoito, verkostot, työllistyminen

Johdanto

Sallan 3500 asukkaan kunnassa sitoutuminen kotiseutuun, ympäröivään luontoon ja uusien luovien ratkaisujen aktiivinen etsiminen ovat olleet tärkeitä tulevaisuuden tukipilareita. Sallan kunta haluaa profiloitua luonnonläheisenä kuntana, joka vahvistaa kuntalaisten edellytyksiä aktiiviseen omaehtoiseen tekemiseen sekä kannustaa asukkaitaan osallistumaan kunnan kehittämiseen. Sallan voimavarana on ainutlaatuinen, puhdas ja monipuolinen luonnonympäristö, jonka tarjoamat kokemukset edistävät asukkaiden hyvinvointia monipuolisesti.

Sallan kunnassa keskeisinä asioina nähdään läheinen suhde luontoon, vastuu luonnosta sekä jatkuva, aktiivinen ja rohkea kehittäminen. Nämä ovat hyvin linjassa Lapin vision ja luodun arvoperustan kanssa. Sallan kunnan visiossa painottuu verkostomainen yrittäjyys, yhteistyö ja luonto. Nämä asiat ovat olleet myös lähtökohtana Sallan kylistä voimaa- hankkeen sekä Lapin ammattikorkeakoulun [Luontoa toimintaan - yhteistyömalleja osallisuuteen](#) -hankkeen välisessä yhteistyössä, jossa on luotu Sallan kyliin hajautettua luontolähtöistä toimintamallia. Sallan kunnan väestöstä yli puolet asuu kylissä ja malli vastaakin juuri kylien suunnitelmalliseen työ- ja toimintaympäristöjen kehittämiseen sekä työllistymisen edistämiseen. Mallissa on esitetty erilaisia

kylän ja luontokohteiden hyödyntämisen ideoita tarjoamaan tukea heikentyneissä sosiaalisissa asemissa olevien asukkaiden elämänhallinnan tukemiseen sekä työllistämiseen.



Kuva 1. Matkalla luontokohteeseen. (Kuva: Johanna Rintala)

Mistä on tehty Sallan kylien tarpeisiin laadittu luontolähtöinen toimintamalli?

Sallan kylistä voimaa -hankkeessa kehitettiin Sallan kyläyhteisöjen käyttöön luontolähtöinen toimintamalli, joka tarjoaa välineitä luontoa hyödyntävään hyvinvointityöhön. Toimintamallissa Sallan kylät toimivat työhönkuntoutuksen palveluntuottajina verkostomaisessa yhteistoiminnassa eri kuntoutustoimijoiden ja -sidosryhmien kanssa. Toimintamallin ensisijainen tavoite oli luoda kyliin työhönkuntoutusympäristöjä, jotka mahdollistavat työttömille mahdollisuuksia osallistua työllistymistä edistävään toimintaan lähellä asuinpaikkaansa.

Sallan kylien luontoympäristöt ja luontoon liittyvät kohteet tarjoavat useita erilaisia mahdollisuuksia luonnossa tapahtuvaan, hyvinvointia edistävään toimintaan. Luontotoiminnan tunnusmerkistöön kuuluvat luonto, luonnossa tapahtuva toiminta ja yhteisöllisyys löytyvätkin valmiina esimerkiksi perinteisten kylätalkoiden eetoksesta. Kylien luonnon ja luontokohteiden roolia mm. sosiaalisen kuntoutuksen areenana Sallassa haluttiin selvittää tarkemmin. Voisiko kyläympäristö tarjota heikentyneessä sosiaalisessa asemassa olevalle kyläläiselle tukea elämänhallintaan kuntouttavan työtoiminnan, palkkatukityön tai Sallan kunnan aktiivimallin välityksellä? Löytyykö kylältä luontoympäristössä oleva kohde, jota esimerkiksi kunnan sosiaalityö voisi hyödyntää luontolähtöisessä toiminnassa? Tai lisäisikö kylän ikäihmisten hyvinvointia nokipannukahvit luonnonhelmassa hyvässä seurassa? Kysymyksiä oli riittävästi - nyt tarvittiin niihin vastauksia.

Ensimmäiseksi kartoitettiin Sallan kylissä olevat luontolähtöisen toiminnan tavoitteisiin sopivat toimintaympäristöt ja työkohteet. Toimintaympäristöt ja kylien kohteet puristettiin nelikenttäanalyysiin (SWOT). Analyysissa mietittiin oman kylän vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Nelikenttäanalyysissa tarkasteltiin kyläympäristöjä sekä niissä mahdollisesti toteutettavaa sosiaalista tekemistä.

Analyysin pohjalta laadittiin kohdelistat, joihin kirjattiin paikka, kohde ja sijainti, sekä kuvaus kohteesta ja tekemisestä kohteessa. Lisäksi selvitettiin, kuka hallinnoi kohdetta ja kuka on kohteen yhteyshenkilö. Kohdelistoista laadittiin selvityksen perusteella kohdekortit. Kohdekorteissa kuvataan mm. kuvaus kohteesta, sijainti, kartta, vaadittavat varusteet ja toimenpiteet, joita kohteella voidaan suorittaa. Kohdelistoja ja kohdekortteja voidaan hyödyntää kohteiden käytön ideointiin ja ohjaamaan jatkokehittelyä.

Sallan kunnan tuki kyläyhdistyksille tarjoaa erilaisia väyliä rahoittaa luontolähtöistä toimintaa yhdistyksen toimintana. Kunnan tukimuodot ovat Sallan kunnan kyläraha, aktivointiosa, Sallan oma aktiivimalli sekä koululaisten ja opiskelijoiden kesätyöt. Työllistymispalveluiden kautta toimintaan tukea oli saatavissa työkokeiluun, kuntouttavaan työtoimintaan ja palkkatukityöllistämiseen. Kyläyhdistyksellä on siis laaja kirjo erilaisia palkka- ja tuki-instrumentteja käytössään luontolähtöisen toiminnan pyörittämiseen. Erilaisten rahoitusmallien käyttämiseen hankkeessa laadittiin ohjeistus madaltamaan kyläyhdistysten kynnystä työllistää henkilöitä luontotoimintaan.

Edellä kuvatun prosessin kautta luotiin Sallan kyliin seuraavat hajautetut luontolähtöiset toimintamallit:

- Pirtti-työtoiminta-malli
- Kyläyhdistys työnantajana-malli
- 4H-yhdistys työnantajana-malli
- Kunnan ja kylän yhteistyö luontokohteessa-malli
- Kunta työnantajana kylien työntekijöille- malli.



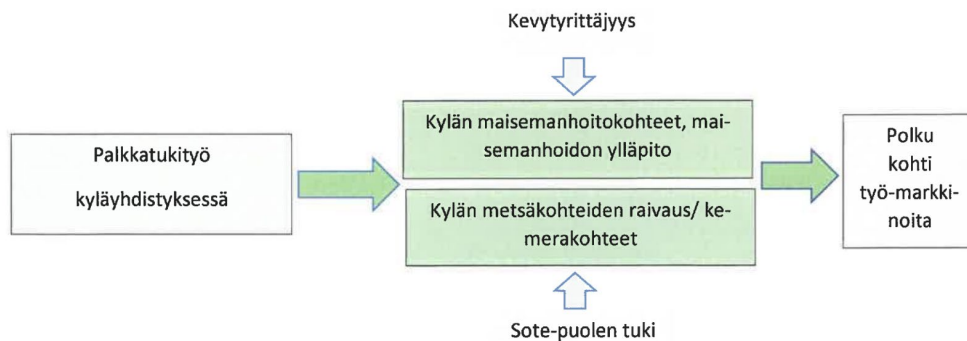
Kuvio 1. Luontolähtöisen verkostoitumisen mahdollisuuksia Sallan kunnassa. Yhteistyöllä toiminnan kehittäminen olemassaolevilla resursseilla mahdollistuu. (Kuvio: Niina Mattila, 2019).

Esimerkkinä kyläyhdistys työnantajana -malli tukea tarvitsevan työllistymispolulla

Tukea tarvitseva työllistyy mallissa metsätöihin kyläyhdistyksen palkkaamana. Tämä työllistymispolku ponnistaa Sallan kylissä tarjolla olevista mahdollisuuksista parantaa työkykyä metsätöillä luonnossa, yrityksissä tapahtuvaa työskentelyä “pehmeämmässä” ympäristössä.

Kylissä tehtävässä metsätyössä kyläyhdistys palkkaa tukea tarvitsevan Sallan kunnan ja kyläyhdistyksen yhteistyönä. Kyläyhdistyksellä työnantajana on mahdollisuus saada jopa 100%:n palkkatuki työntekijän palkkakuluihin aina 65%:n työaikaan saakka. Täysi 100-prosenttinen tuki voidaan myöntää TE-toimiston harkinnan mukaan pitkittyneen työttömyyden katkaisemiseen. Palkkatuella kyläyhdistyksen palvelukseen työllistetyllä voi olla erilaisia haasteita elämässään. Esimerkiksi terveyteen liittyvät ongelmat voivat heikentää mahdollisuuksia työllistyä normaaleille työmarkkinoille. Kyläyhdistyksen ja kunnan välisellä yhteistyöllä työntekijälle voidaan tarjota tukea sosiaali- ja terveystalvuuista. Työsuhteen alussa voidaan sopia myös esimerkiksi työjakson väliin sisällytettävistä kuntoutusjaksoista yhdessä työntekijöiden ja sote-palveluiden kanssa.

Työsuhteen aikana on mahdollista myös valmentautua työsuhteen päättymisen jälkeiseen aikaan. Valmentautuminen voi sisältää esimerkiksi kevytyrittäjä koulutuksen, jossa asiantuntijan avulla mietitään omaan kyläympäristöön liittyviä työmahdollisuuksia.



Kuvio 2. Tukea tarvitsevan työllistymispolku metsätöissä. (Kuvio: Niina Mattila, 2019).

Kylienväristöt tarjoavat Sallassa mahdollisuuksia myös pysyvien työympäristöjen luomiseen metsän- ja maisemanhoidon alueilla. Kyliltä löytyy paljon yksityisten maanomistajien pienehköjä palstoja, joilla olisi tarvetta metsänhoidollisille toimenpiteille. Kylämaisemassa tehtävällä raivaustyöllä on saatavissa myös maisemanhoidollisissa hyötyjä kylien yleisvaikutelmaan. Työkohteita koordinoidaan maanomistajien kanssa joko kyläyhdistyksen toimesta tai omatoiminen osa-aikaryrittäjä hoitaa koordinoinnin itsenäisesti. Maanomistajien halukkuutta palvelun ostamiseen lisää mahdollisuus tietyn edellytyksin saada ns. Kemera-tukea metsänhoidollisiin toimenpiteisiin.

Lopuksi

Sallan kylillä on tekemätöntä työtä ja yleishyödyllisiä kohteita, mutta myös työtä ja tekemistä tarvitsevia kyläläisiä. Kylien käyttöön luodun mallin kautta on rakennettu erilaisia vaihtoehtoja erilaisiin tilanteisiin edistämään kuntalaisten työllistymistä, hyvinvointia ja kuntoutumista. Mallien toiminta edistää kylien toimintaa, aktivoi yksilöitä ja yhteisöjä. Tavoitteena on ollut lähteä ammatillisesti ja tavoitteellisesti hyödyntämään luonnon tarjoamia hyvinvointivaikutuksia suunniteltaessa toiminnan vaihtoehtoja. Verkostomaisella kehittämisellä on edistetty osallisuutta toiminnassa, jossa annetaan mahdollisuus toteuttaa itseään sekä tuoda osaamisensa näkyviin. Hankkeen aikana on luotu toimintaa, jolla on sosiaalista ja taloudellista arvoa. Mallin kautta mahdollistuu kokemus merkityksellisyydestä, yhteisöllisestä hyvinvoinnista sekä yksilön työllistymisen edistämisestä eri tavoin hyödyntäen kylien, kolmannen sektorin, kunnan ja luonnon antamia mahdollisuuksia. Yhteisellä tekemisellä - samaan suuntaan soutamisella - ja sallalaisella aitoudella on luotu elämää ja luontolähtöisiä mahdollisuuksia Sallan elinvoiman lisäämiseksi.

Lähteet

Sallan kylistä voimaa -hanke. 2019. Sallan kyliin hajautettu luontolähtöinen toimintamalli. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=ede5db3f-2d70-47e3-8483-ecf0d8125d35>. Viitattu 27.3.2020.

Mattila, N. 2019. Sallan kunnan ja työllistymispalveluiden tarjoamat mahdollisuudet kylille. Sallan kylistä voimaa-hanke. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=f1850e84-4343-4f0d-a6dd-63ae40781a5c>